

Bio-politică identitară în Transilvania interbelică¹

Lucian BUTARU

Keywords: *ethnic identity, biology, anthropometry, heredity, tradition, eugenics.*

Abstract

Biopolitic Identity in Interwar Transylvania

In interwar Transylvania there has been developed a conservative movement that supported German and Anglo-Saxon eugenics. Under the leadership of Iuliu Moldovan, the eugenicists from Cluj conceived a sort of biopolitics (close to racism) that shaped a biological-based identity. But the Transylvanian eugenicists filtered the European racism through the Mendelian theory. Their views on identity were anti-individualistic, anti-modernistic, anti-democratic, anti-urbanistic, sometimes anti-feministic and xenophobic. Nevertheless, this biological-based identity was the result of the effort to produce an inclusive understanding of what can be a Romanian, an effort to produce a common ground that could overcome the regional (cultural and religious) differences.

Pentru specialistul în istoria perioadei interbelice românești, discursul eugenist clujean pare să fi venit din altă lume. Disputa dintre tradiționalism și modernism care învolburează apele în Vechiul Regat sau disputa dintre ortodoxism și alte valori care ar constitui spiritul „autentic” românesc par a fi rezolvate sau cel puțin ignorate. E bună și tradiția, e bună și modernizarea, e bună și religia, la fel de bună e și secularizarea; dar eugenii erau interesați în primul rând de ereditate, deoarece biologia e singurul fundament inatacabil al unei teoretizări a identității care ar servi ca punct de pornire pentru orice fel de drepturi și obligații politice durabile – a dovedit-o sfârșitul Imperiului Austro-Ungar, cel puțin pentru românii din Transilvania; deoarece considerentele etnico-demografice s-au dovedit mai importante decât cele istorico-politice în atribuirea de teritorii noilor state naționale.

În discursul eugenist clujean, dacă vrem să căutăm o raportare la tradiții discursive, regăsim mai degrabă disputa dintre anglofilii și germanofilii din răposatul imperiu al răposatului Franz Josef.

Probabil acesta este motivul pentru care carierele științifico-publicistice ale unor personaje precum Iuliu Moldovan (președinte al *Astrei* și mentor al eugenistilor clujeni), Mihai Zolog, Leon Daniello, Dominic Stanca, Iuliu Hațieganu, Iordache Făcăoaru, Ovidiu Comșia, Petre Râmneanțu (și mulți alții) ne apar astăzi ca fiind extrem de discrete, deși în Clujul de azi găsim numeroase instituții care poartă numele unora dintre cei mai puțin radicali. Totuși, discursul eugenist ar fi putut fi interesant

¹ Acest articol este rezultatul unei cercetări finanțate de *International Center for the Study of Antisemitism, Hebrew University of Jerusalem.*

chiar și pentru istoricii naționaliști (în număr considerabil). Deoarece încercarea îndrăzneată a clujenilor de a defini în ce constă „românitatea“ este mai în concordanță cu procesul unificării decât oricare altă încercare naționalistă de acest gen. Căutând un fundament „biologic“, aceștia reușesc să producă o descriere *inclusivistă*, care să treacă peste diferențele culturale regionale sau peste cele religioase. Că aceste diferențe sunt considerate ca fiind semnificative, se poate observa fie în descrierile românismului ortodoxist, fie, schimbând perspectiva, în descrierile pe care ardelenii le fac „fraților“ de peste munți, după o cunoaștere mai atentă. Pentru a rămâne în discursul eugenist, mă voi referi la descrierile rezultate în urma cercetărilor lui Iordache Făcăoaru în diverse sate românești. Acesta este tulburat de aspectul „hiperkinetic“¹ al sudului (adică îl deranjau oltenii agitați și gălăgioși) și postulează că vestul este superior estului, care este superior sudului². Făcăoaru, care nu este la fel de inclusivist precum colegii săi, luând eugenia ca atare, adică preluând orientarea *exclusivistă*, discriminatorie, valorizează diferit din punct de vedere „bio-rasial“ provinciile românești, propunând chiar o ierarhizare etnică a acestora. Din acest punct de vedere, de fapt împotriva unor astfel de puncte de vedere, curentul dominant al eugeniei clujene caută și reușește să producă argumente care să favorizeze includerea.

Probabil că eugenistii noștri au devenit neinteresanți, deoarece au împletit moderația exagerată cu radicalismul (și cu puțină incoerență). În plus, la o primă vedere, textele lor apar ca o nevinovată și neinteresantă încercare de popularizare științifică cu multe referiri la boabe de mazăre, sifilis, tuberculoză, coeficiente de inteligență și alte subiect demne de a figura într-un almanah din zilele noastre.

Este de remarcat faptul că interesul istoric pentru această zonă a perioadei interbelice și-a găsit un spațiu de deschidere mai întâi în S.U.A., prin studiul Mariei Bucur³. Și este cu atât mai paradoxal prin faptul că, din punct de vedere sociologic, impactul ideilor eugeniste asupra definirii identității la ardeleni, cel puțin, a fost mai puternic decât cel al altor tradiții discursive.

În acest sens, putem lua în considerare prolificitatea autorilor, distribuția în cadrul membrilor *Astrei*, propaganda conștientă (sau „propaganda îngrijită“⁴, cum i se spunea în epocă) și promovarea puternică pe toate canalele de distribuție ale vremii. Meditații și preocupări de acest gen regăsim la aproape toți eugenistii. Pornind de la constatarea faptului că și „clasei noastre intelectuale ideologia biopolitică îi este tot atât de străină ca țărănimii“⁵, *distribuția ideologică* este gândită cât se poate de detaliat: *mijloacele* fiind publicații și conferințe, iar *canalele de promovare* cele mai eficiente fiind medicii, preoții, învățătorii și alte personaje respectabile ale satului⁶. Obiectivul minimal era acela de a mări „rezistența față de influențele primejdioase ale civilizației moderne“⁷. Această „luminare a păturei țărănești“ împotriva efectelor iluminismului are ca scop formarea *conștiinței biologice*, pregătirea populației pentru

¹ Făcăoaru 1943, p. 305.

² Făcăoaru 1943, p. 302.

³ Bucur 2005.

⁴ Voina 1936, p. 266.

⁵ Daniello 1928, p. 76.

⁶ Preda 1928, p. 140.

⁷ Sprâncez 1927, p. 245.

reforme propriu-zise, amânate pe o perioadă nedeterminată. Vaida-Voevod propune în acest sens formarea unor „echipe de propagandă biopolitică [...] să răspândim lumina cunoștințelor conservatoare de neam“¹, deoarece „ar fi o greșală să așteptăm totul de la Stat“².

De asemenea, pentru a proba impactul, putem să luăm în considerare faptul că astăzi ardelenii se definesc din punct de vedere etnic apelând la procente sau proporții, ponderând strămoșii. Or aceasta este moștenirea rasismului filtrat prin teoria mendeliană de către „școala de la Cluj“. Această ciudățenie, care pare astăzi inofensivă și firească, există deoarece s-a „muncit“ mult în construirea acestei direcții. Asta se poate observa în spiritul oricărui text publicat de către eugeniști sau, dacă vrem neapărat, putem cita exact în acest sens din recomandările metodologice precise date de către eugeniști: „Când însă într-o familie au avut loc căsătorii mixte, atunci neamul unui membru din acea familie îl stabilim exact în raport cu patrimoniul etnic“³.

Ceea ce eugeniștii din Cluj au în comun cu intelectuali regăeni este concepția privitoare la importanța pe care o are satul în „viața“ poporului. Însă și în cazul acesta accentul e pus mai degrabă pe sat văzut ca și comunitate, decât pe individul țăran și îndeletnicirile lui. Sau, inversând direcția, orașul ca spațiu de locuire constituie o problemă. Această asumție este un loc comun în meditațiile și lamentațiile *fin-de-siècle* asupra socialului, de la Siemel la Gumpowitz, sau chiar în mediile populare ale știutorilor de carte, îngroziți de efectele nivelatoare ale banului care echivalează valorile producând un mediu urban foarte fluid⁴. Orașul centralizează și prin aceasta face vizibilă suferința, care stătuse destul de bine ascunsă prin sate, de la sărăcie la munca femeilor și a copiilor⁵. „Fuga de la sate“⁶ la orașul care reprezintă „mormântul rasei“⁷ e un loc comun în retorica popular-științifică conservatoare a secolului al XIX-lea european.

În această privință putem găsi cele mai mari asemănări între textele eugeniștilor clujeni și textele antisemitului de la Iași, A. C. Cuza. Asemănările par a fi datorate bibliografiei comune. De exemplu, următoarea propoziție pare să nu aibă autor, precum folclorul: „vieța rurală se scurge spre oraș, din orașe spre metropole, din metropole spre neant“⁸. Într-o conferință din 16 februarie 1927 ținută în cadrul *Astrei*, Simion Mehedinți, se apropie cel mai mult de formulele lui Cuza, concepând satul ca un fel de „gară de triaj“⁹ de unde națiunea își trimite țăranimea „ca pe un fel de armată de asalt, spre a exprima și în viața orășenească, pe cât e posibil, firea poporului nostru“¹⁰.

Miza cea mare, explicită cel puțin pentru Simion Mehedinți, este războiul biologic împotriva capitalului genetic străin, deoarece respectivul gânditor se

¹ Vaida-Voevod 1927, p. 210.

² Vaida-Voevod 1927, p. 210.

³ Moldovan, Râmneanțu – Făcăoaru 1939, p. 5.

⁴ Lenger 2002, pp. 223-224.

⁵ Pollard 2002, p. 84.

⁶ Haupt – Mayaud 2002, p. 306.

⁷ Lenger 2002, p. 246.

⁸ Comșia 1940, p. 3.

⁹ Mehedinți 1927, p. 280.

¹⁰ Mehedinți 1927, p. 280.

confruntă cu „invazia de străini care a întrecut în intensitate pe toate celelalte din evul mediu”¹. Comparația militară sugerează faptul că respectabilii țărani sunt trimiși pierzaniei, asemenea celor ce luptă în linia întâi. Deoarece orașul ucide lent, prin „ațâțarea toxică a nervilor”².

Dacă nu ar fi o cauză atât de nobilă la mijloc, precum în orice război, Mehedinți nici nu s-ar gândi la o asemenea opțiune. Deoarece țărani trebuie teaurizați și conservați în starea lor naturală, pentru a nu se transforma în „maimuțe culturale”³. Ca atare, completează Vaida-Voevod, pentru a avea în viitor garanția că aluatul etnic românesc va continua să dospească, „o cotă potrivită a contingentului de copii va trebui sfătuită și constrânsă să se dedice carierelor rurale”⁴. Doar astfel orășeanul va continua să asculte „aceia « muzica dela sangue » a străbunilor săi rurali”⁵.

Faptul că locuitorul orașului suferă de „desechilibrarea sistemului său nervos”⁶ este compensat, pentru Iuliu Moldovan, numai de scăderea „capacității de a fecunda”⁷. Ca atare, aflusul de sânge proaspăt de la țară asigură o minimă selecție darwiniană. Dar cu un preț ridicat, deoarece, asemenea războaielor, orașul ca *mormânt al rasei* are efecte „conraselectorii”⁸, ucigându-i pe cei mai bravi dintre cetățeni.

Mai mult, pentru eugenistii de la Cluj, legătura dintre sat și „perpetuarea valorilor naționale” este cu atât mai evidentă cu cât orașele transilvane erau „pline de minoritari”: „românul nu s-a ferit niciodată de a deveni orășan, dar înainte de unire nu a avut această posibilitate”⁹. Dincolo de faptul că țărani sunt „buni români” sunt și un fel de „buni sălbatici”, mult mai aproape de biologic decât rafinații orășeni, care își ascund tarele ereditare sub un strat subțire de cultură, deoarece „în pătura rurală, mediul social adaugă foarte puțin la ceea ce e performat prin naștere”¹⁰.

Pentru Iordache Făcăoaru, țăranul e „izvorul de sânge al poporului”¹¹. Metafora *izvorul de sânge* prinde atât realitatea statistică (cantitativă) a sporului demografic ridicat al satelor în raport cu orașul, cât și o componentă calitativă – și anume, cunoscuta caracteristică a satului de a fi reproducătorul tradiției și presupusa lui vitalitate biologică. Sau, cum spunea Iuliu Moldovan, între tradiție și biologie se produce „un metabolism tainic de regenerare reciprocă”¹². De la reproducerea biologică la reproducerea culturală e doar un pas. În acest sens, Făcăoaru și-a concentrat eforturile în a produce statistici privind datele antropometrice culese în special în satele transilvănene – iar în timpul celui de al Doilea Război Mondial din satele din restul României și Transnistria. Miza lui Făcăoaru era să demonstreze că acest „izvor” livrează sânge românesc. Ca atare, el demonstrează, folosind criteriile

¹ Mehedinți 1927, p. 280.

² Mehedinți 1927, p. 277.

³ Mehedinți 1927, p. 280.

⁴ Vaida-Voevod 1927, p. 208.

⁵ Vaida-Voevod 1927, p. 207.

⁶ Moldovan 1942/b, p. 296.

⁷ Moldovan 1942/b, p. 296.

⁸ Moldovan 1942/b, p. 299.

⁹ Râmneanțu 1934, p. 300.

¹⁰ Comșia 1940, p. 5.

¹¹ Făcăoaru 1935/a, p. 66.

¹² Moldovan 1942, p. 6.

acceptate în domeniu (indicele cefalic, forma nasului, grupa de sânge, frumusețea), că satele românești produc sânge românesc, că până și secuii sunt de fapt români maghiarizați¹ sau că genele recesive rezultate din „panmixie“ se regăsesc mai degrabă la femei decât la bărbați. Sau, mai aproape de gândirea lui Făcăoaru, româncele sunt inferioare românilor, din punct de vedere rasial: „Cu deosebire femeile transnistrene indică influența procesului de metisaj“². „Ca în toate cercetările noastre, printre femei predomină rasele cu trăsături somatice mai primitive“³.

Aici, Făcăoaru se simte nevoit să îl contrazică indirect pe Vaida-Voevod, pentru care femeile păstrează „latente calitățile acumulate de străbuni“⁴. Desigur, pentru Făcăoaru există ierarhii chiar și între „rasele“ de români, după preferințele și după obișnuințele autorului. Deoarece mai tânărul gânditor nu apreciază în egală măsură calitățile biologice latente ale numeroșilor străbuni intrați în componența poporului. Ca atare, ardelenii sunt superiori oltenilor și așa mai departe.

De asemenea, întâmplător, clujenii împărtășesc cu „regățenii“ acea privire grijulie față de problemele democrației, așa cum este ea și în măsura în care este. Chiar dacă ar avea și părți bune, democrația trebuie, totuși, puțin strunită... Așa cum economiștii perioadei încep să împărtășească ideea economiei libere, dar dirijate, tot așa politicienii și intelectualii noștri încep (de timpuriu) să împărtășească ideea unei „a treia căi“. În teorie, votul universal trebuie „domesticit de administrație“⁵, iar în practică, spune ironic Mihalache în 1920, „însăși Constituția a fost confiscată ca broșură subversivă la sate“⁶.

Urmând *trend*-ul vremii, clujenii propun o schimbare de perspectivă „față de atotputernicia politicii economice care [...] degradează capitalul uman“⁷. Din acest punct de vedere, viziunea lui asupra acestor chestiuni reprezintă un fel de corporativism atenuat, o „democrație modificată“⁸, astfel încât să se obțină beneficiile rezultate din presupusa eficiență a corporativismului, dar cu precauțiile necesare pentru a nu deranja relația de *pragmatică amicitie* dintre eugenisti și Partidul Național-Țărănesc, partid cu o orientare democratică.

În acest sens, stratificarea socială este văzută ca „un proces firesc, dar și necesar“⁹. Însă, sistemul trebuie să fie suficient de „fluid“ încât să depășească „protecționismul fără scrupul și spiritul de castă“¹⁰. Protecționismul și spiritul de castă sunt văzute ca produse secundare ale stratificării sociale, care împiedică *concurența biologică*.

După cum se poate observa, eugenistii noștri au liberalizat piața genelor, *oricine poate fi orice*. Dar pentru ca fiecare să fie *ceea ce este* e nevoie de o permanentă concurență între purtătorii de gene. Selecția ține de statistică, însă nu „mâna

¹ Făcăoaru 1936/a, pp. 38-44.

² Făcăoaru 1942/a, pp. 141-142.

³ Făcăoaru 1942/b, pp. 416-417.

⁴ Vaida-Voevod 1927, p. 209.

⁵ D. Drăghicescu, *apud* Ciupercă 1994, p. 57.

⁶ Academia Română 2003, p. 387.

⁷ Moldovan 1927/b, p. 75.

⁸ Moldovan 1927/e, p. 78.

⁹ Moldovan 1927/d, p. 112.

¹⁰ Moldovan 1927/c, pp. 130-135.

invizibilă“ îl va conduce pe fiecare acolo unde îi este locul, ci „națiunea“ care operează ca un fel de societate pe acțiuni. În viziunea lui Moldovan, sistemul poate funcționa asemenea taylorismului, prin „utilizarea rațională a capitalului uman“¹. Doar într-un asemenea cadru se poate produce „o emancipare treptată a muncitorului fără diminuarea profitului“². Pe termen scurt, „inegalitățile biologice“ se pot „sublima în specializare“³ – iar pe termen lung societatea va evolua... Într-o viziune evoluționistă, acesta este mersul firesc al istoriei; progresul nu este posibil decât prin *specializare* și *cooperare*, deoarece societatea este un organism care a putut evolua doar prin tensiunea dintre principiul diferențierii și cel al integrării. „A combate specializarea și cooperarea înseamnă a combate progresul“⁴.

Problema „chivernisirei optime a capitalului om“⁵ a devenit o prioritate atât socială cât și politică, mai ales „sub amenințarea comunismului“⁶ care, printr-un fel de extindere a carității spre domeniile economic și politic, aduce cu sine „perspectiva tristă a dominațiunii celor inferiori“⁷.

Se poate observa că statutul de ultim venit pe scena ideologică creează acestor noi gânditori într-ale eugeniei dificultăți în desenarea „spațiului politic“⁸.

Așa cum s-a întâmplat și în cazul fascismului, problema se complică mult în momentul în care teoria menită a legitima un program de acțiune este o teorie construită prin raportarea critică la ceea ce era înainte – dar nu la o singură ideologie, ci la mai multe. Cum se întâmplă adesea în cazul gânditorilor moderni mediocri, dar buni cititori, „gânditorii noștri“, precum piticii cocoțați pe umerii giganților⁹, văd mult mai bine orizontul neajunsurilor teoretice sau practice; însă, sintezele propuse mixează teoriile existente, adeseori incompatibile, fără a depăși respectivul orizont. Oferind orice, a treia cale nu oferă, de fapt, nimic. În plus, în această zonă gri a promisiunilor teoretico-politice încap nenumărate doctrine, de la fascism la țărănismul târziu, legitimându-se sau delegitimându-se reciproc.

Pornind de la declarațiile lui Moldovan (biopolitica nu este nici de dreapta nici de stânga) și de la realitatea faptului că eugenia și, mai ales, biopolitica (cu reformulările de rigoare) și-au urmat cursul firesc după 1966¹⁰, Maria Bucur propune abandonarea axei de analiză dreapta-stânga¹¹.

Totuși, dificultatea problemei nu justifică întotdeauna abandonarea ei, decât în cazul în care o altă conceptualizare și-ar dovedi utilitatea în privința înțelegerii fenomenelor. Este adevărat faptul că, odată cu diminuarea censului în secolul al XIX-lea,

¹ Moldovan 1927/a, p. 7.

² Moldovan 1927/a, p. 6.

³ Moldovan 1927/e p. 78.

⁴ Moldovan 1927/e, p. 77.

⁵ Moldovan 1934, p. 127.

⁶ Moldovan 1934, p. 127.

⁷ Moldovan 1934, p. 127.

⁸ Eatwell 1996, p. 165.

⁹ Jocul de metafore cu pitici și giganți, căruia i-am modificat într-o oarecare măsură sensul, aparține lui Bernard din Chartres (sec. XI), *apud* Călinescu 1995, p. 25.

¹⁰ Bucur 2005, p. 302. Autoarea remarcă coincidența unui memorandum din 1965 trimis de Petre Râmneanțu Ministerului Sănătății și lui Ceaușescu și apariția decretului anti-avort al cărui text este saturat de idei eugeniste.

¹¹ Bucur 2005, p. 127.

scena politică europeană începe să fie mai confuză. Așa cum a observat Carl Schorske, în „democrația gelatinoasă”¹ a sfârșitului de secol XIX, opțiunile și ofertele politice se diversifică și, uneori, se camuflează, iar tradițiile ideologice își schimbă cursul. Adeseori, „vechea stângă” devine „noua dreaptă” și invers², fie din motive tactice, fie din pricina unor loialități tradiționale, fie dintr-o slabă înțelegere a opțiunilor, fie, pur și simplu, pentru păcălirea electoratului.

Acest tip de analiză poate crea probleme doar atâta timp cât se orientează după *mijloace*, și anume după raportarea la proprietate. Dar problema se simplifică dacă adâncim nivelul de analiză, urmărind o altă componentă (cea privind ierarhiile) a poziționării pe axa dreapta-stânga. Deși nu apare întotdeauna explicit sau apare doar intuitiv, opțiunea privind ierarhiile este constantă: „stânga” condamnă din punct de vedere etic ierarhiile (inclusiv cele „rasiale”) și gândește mijloace pentru a împiedica reproducerea lor; în schimb, „dreapta” consideră ierarhiile (*in extremis*, inclusiv cele „rasiale”) ca fiind firești – uneori „naturale” – și gândește mijloace pentru utilizarea acestora în procesul de motivare. De asemenea, nu trebuie să deruteze faptul că o opțiune de dreapta este formulată într-un jargon de stânga sau invers, în funcție de discursul în care „a crescut” gândirea politicianului.

În calea de „mijloc” formulată de Iuliu Moldovan, care nu se află foarte departe de „sinteza de mijloc” a lui A. C. Cuza sau de sintezele altor gânditori de peste munți (cu toate că le ignoră), încapă o gamă largă de opțiuni de dreapta și de extremă dreapta. Însă, spre deosebire de cazul Făcăoaru, unde se poate observa o minimă fricțiune dogmatică, găsim numeroase cazuri care dezvoltă cu ușurință, într-o direcție sau alta, „doctrina oficială” stabilită de Moldovan. Pentru o privire de ansamblu asupra micilor derapaje spre extrema dreapta, am ales câteva cazuri reprezentative în acest sens, uneori prin prolificitate, iar alteori prin plasticitate (formulări memorabile).

Iuliu Moldovan

Biologie socială, dar fără rasism... Pentru a realiza acest mix ideologic complicat, Moldovan recurge la moștenirea părintelui geneticii moderne, Gregor Mendel. Astfel, el concepe națiunea ca o comunitate genetică, în care membrii sunt „asimilați și din punct de vedere biologic”³, indiferent de origine. Nu contează dacă strămoșii au fost daci, romani, năvălitori care au rămas sau doar au trecut lăsându-și genele pe acest pământ fertil. Totul e să existe un trecut rezonabil, „de obicei de mai multe secole”⁴, care să garanteze „valoarea fondurilor ereditare și spirituale intrate în combinațiune”⁵. Chiar dacă nu există acel trecut care să gireze comportamentele viitoare, sângele străin este acceptabil dacă respectivul sânge aduce cu sine inteligență și nu „viclenie”. Însă, spațiul de cazare trebuie să fie neapărat orașul. „Mai serioase pot fi urmările atunci când amestecul cu sânge străin privește pătura țărănească”⁶. Dacă sunt respectate respectivele clauze, rămâne loc și pentru deosebiri, biologice și spirituale,

¹ Hermann Broch, *apud* Schorske 1998, p. 132.

² Schorske 1998, p. 129.

³ Moldovan 1943, p. 62.

⁴ Moldovan 1942/b, p. 291.

⁵ Moldovan 1942/b, p. 291.

⁶ Moldovan 1942/b, p. 301.

care aduc un plus de bogăție, dezvăluind, cum spune poetul, „corola de minuni“ a patrimoniului ereditar: „Greșită ar fi presupunerea că în baza comunității, înrudirii de sânge, toți fiii aceluiși neam ar trebui să fie asemănători trupește și sufletește. [...] Și aceste deosebiri sunt [...] binevenite. [...] Ele ușurează actualizarea unor potențialități, cari altfel, rămâneau ascunse în patrimoniul ereditar“¹.

Ce înseamnă asta? E o ciudățenie care încă apare și astăzi ca rezonabilă istoricilor și sociologilor înzestrați cu mai puțin simț critic. Și anume, națiunea e o mare familie, la propriu, deoarece un singur cuplu poate produce după 2000 de ani „două miliarde de urmași“². Iar, astfel, este imposibil, din punctul de vedere al statisticii genetice, ca un membru al comunității naționale să nu aibă în comun cel puțin un strămoș (oricât de îndepărtat) cu oricare dintre membrii națiunii. Această presupunere, cred eu, este adevărată în sens strict numai în cazul comunităților izolate, iar în sens larg – în cazul întregii omeniri, cel puțin. Dar să-l lăsăm pe Moldovan să vorbească: „Nici o altă limbă nu are un nume atât de potrivit, o noțiune atât de precisă, pentru a reda atât înrudirea de sânge, devenirea în timp, cuprinderea într-o familie mare, generatoare de viață nouă. [...] Azi nu există familie de români, care să nu aibă cândva în decursul veacurilor înaintași comuni cu oricare familie românească“³.

Până acum nu e mare lucru, nimic care să mobilizeze. Deoarece până și rasiștii „adevărați“ au sesizat că ceea ce mobilizează comunitatea indivizilor cu ochi albaștri sunt mai degrabă simptomele culturale ale locuirii împreună, adică valori, credințe și tot ceea ce fluidizează comunicarea.

„Ideea-forță“ apare abia în momentul în care introduce „schimbul de energii vitale“⁴ care unește membrii „neamului“ cu „pământul patriei, pe care neamul nu l-a ales la întâmplare“⁵ și, mai ales, cu tradiția înțeleasă ca patrimoniu spiritual moștenit din străbuni, creație a fondului biologic ereditar sau asimilat de acesta“⁶.

Prin acest demers, Moldovan identifică chestiuni diferite, precum relațiile de „rudenie“, tradiția și spațiul. Poporul și folclorul sunt același lucru sau, cel puțin, poporul creează folclorul sau, eventual, perpetuează niște împrumuturi bine alese. Sau altfel spus, tot ceea ce ține de cultură și, în special, de cultura populară este produsul „firii“ poporului. Formula reprezintă un loc comun în gândirea secolului XIX. Rasiștii înțeleg din aceste metafore vagi că rasa (neamul) „se exprimă“. Contemporanii mai puțin rasiști ai rasiștilor nu prea înțeleg nimic, doar că trebuie fie „ceva“ tainic în trinitatea „sânge, tradiție și spațiu“⁷. Astăzi, faptul că folclorul era „supt odată cu laptele“⁸ sau faptul că metehnele părinților (și averea) sunt adeseori „moștenite“ odată cu trăsăturile fizice, probează teza inversă. Și anume, folclorul (sau, mai corect, socializarea) produce și re-produce „poporul“, indiferent de modalitățile prin care indivizii performează reproducerea sexuală. „Spiritul poporului“ sau „mentalitatea“ este produsul mass-mediei, fie că aceasta este „gura satului“ care operează în familie

¹ Moldovan 1942/b, p. 294.

² Moldovan *apud* Vornica 1942, p. 22.

³ Moldovan 1942/a, pp. 8-9.

⁴ Moldovan 1942/a, p. 6.

⁵ Moldovan 1942/a, p. 6.

⁶ Moldovan 1942/a, p. 5.

⁷ Moldovan 1942/a, p. 6.

⁸ Darnton 2000, p. 63.

sau în alte spații de socializare, fie folclorul, fie religia, fie tiparul, fie școala și multe alte canale de distribuție ideologico-culturală. De aceea, Iuliu Moldovan ar avea mai multe în comun sau, cel puțin, ar putea aborda mai multe subiecte de discuție cu Adolf Hitler (depășind amintiri comune despre orașul Viena în care au poposit cam în aceeași perioadă sau discutând teme de politică sau biopolitică), decât cu „rubedenia“ sa îndepărtată, să zicem, Ștefan cel Mare.

Astăzi, o asemenea abordare este catalogată ca rasistă, deoarece conține o urmă de rasism în momentul în care rasismul e văzut ca problematic și nociv. Totuși, în vremea când rasismul de „esență tare“ era *trend*-ul, respectiva doctrină era una subversivă, probând, cel mult, faptul că este extrem de greu să ieși din discursul epocii, asemeni peștelui lui Clifford Geertz care nu știe că mediul său e „umed“. Asemeni lui Julien Huxley, laureat al premiului Nobel după război¹, Iuliu Moldovan este un specialist binevoitor, contaminat de prejudecățile vremii, pe care dorește să le ceară prin sita genetica.

Iordache Făcăoaru

Iordache Făcăoaru, în schimb, este rasist chiar după standardele vremii, deoarece nu se sfiște de concluziile care decurg din premisele cu care restul eugeniştilor clujeni sunt de acord. Ceea ce este trecut sub tăcere, ca deziderat pe termen lung al adeptilor lui Moldovan, este formulat explicit ca posibilitate de aplicare pe termen scurt la Făcăoaru.

Totuși, demersul sincer al lui Făcăoaru întâmpină mai multe dificultăți logice decât discursul voalat al maestrului său. Acceptând bibliografia de specialitate (rasistă) așa cum este ea, Făcăoaru se vede nevoit să se contradică. Cum poate un reprezentant al unei „rase inferioare“ să propună stigmatizarea altor „rase inferioare“ conlocuitoare? Judecând cu dublu standard și lăsând contradicția să treacă neobservată.

Pe de o parte, în momentul în care se confruntă cu aprecierile rasiste jignitoare la adresa românilor, Făcăoaru se vede nevoit să adopte o poziție critică (umanistă?) subliniind cât este de gravă „stigmatizarea definitivă a unui neam întreg“².

Pe de altă parte, realitatea faptului că „la fiecare grup de șase români“³ găsește câte un reprezentant al „minorităților balast“⁴ („extra-europeni“: țigani, tătari, turci, găgăuți, evrei, ruși și ruteni), îl face să devină cât se poate de ferm: „Suntem printre popoarele cu un mare număr de neamuri streine și atunci statul român e în fața alternativei: ori adoptă principiul promiscuității etnice necontrolate, ori principiul izolării și al purității etnice“⁵. „În țara noastră avem minorități cari constituiesc o serioasă primejdie bioetnică [...]. Ce măsuri luăm pentru izolarea lor biologică și eventual eliminarea lor dreptată din sânul națiunii noastre? Până se va găsi o soluție la

¹ O descriere succintă a relației ambigue cu rasismul în operele lui J. Huxley poate fi găsită în Pichot 2000, pp. 9-15.

² Făcăoaru 1938/a, p. 52.

³ Făcăoaru 1938/a, p. 35.

⁴ Făcăoaru 1938/a, p. 34.

⁵ Făcăoaru 1938/a, p. 30.

problema minorităților din această categorie pe bază de cercetări, ce măsuri urgente tranzitorii se impun cu privire la reglementarea căsătoriilor și a serviciului militar?¹

Iar pentru a fi și mai ferm, subliniază că „nici o putere nu poate schimba nimic din mănunchiul însușirilor naturale bune sau rele, sănătoase sau morbide”². Contrazicându-l încă o dată pe Moldovan în privința „înnobilării”³ prin amestec, Făcăoaru precizează că, pentru cei superiori, „încrucișările constituie o pierdere”⁴ chiar dacă cei inferiori își înnobilează stocul.

În privința „rasei” eveiești conlocuitoare, Făcăoaru este la fel de confuz precum evreul convertit la antisemitism Otto Weininger, pe care îl citează ca autoritate referitor la chestiune⁵. „O precizare științifică a trăsăturilor specific evreești este dificilă”⁶. Nu sunt o rasă, însă, inclusiv negrii reușesc să-i distingă după trăsăturile specifice, „negrii, cari deosebesc mai greu diferitele tipuri de albi”⁷. Ce îi distinge pe evrei? „O anumită atitudine, expresie și mimică proprie evreului”⁸. În plus, evreii nu se amestecă cu alte neamuri: „Greșit se vorbește despre o «rasă evreiască», care nu există. Datorită preceptelor religiei mozaice respectate de-a lungul atâtor veacuri, este verosimil, ca amestecul rasial al evreilor să nu fi avut intensitatea bastardizării continue, la care au fost supuse toate popoarele europene. Din cauza proporției lor mari [...] s-ar cuveni să știm mai multe despre ei”⁹.

Cercetările personale realizate pe un eșantion format din studenți evrei îi certifică verdictul: evreii sunt cei mai „unirasiali”¹⁰. Unirasiali cum sunt, evreii au asemeni tuturor neamurilor un stoc genetic variat, cu ierarhii interne. Astfel, „evreii cu grupa sanguină A au un coeficient de inteligență mai ridicat”¹¹.

Se poate observa o anumită prudență în abordarea chestiunii evreești, din care răzbate, din când în când, doar suspiciunea. Referirile la evrei sunt relativ puține, mai puține ca cele referitoare la romeii. Făcăoaru nu spune foarte multe, dar „s-ar cuveni să știm mai multe”... Alteori, el pune la îndoială veridicitatea științifică, pornind de la originea autorului. Astfel procedează chiar și în cazul lui Franz Boas, o autoritate în domeniul antropologiei (deci, coleg cu mai puțin celebrul Făcăoaru) la vremea respectivă: „rezultatele diferiților cercetători evrei, ale lui Boas printre alții, rezultate care n-au fost niciodată confirmate”¹².

Este posibil ca moderația lui Făcăoaru în privința chestiunii, care evident începe să îl preocupe, să se datoreze tonului ferm împotriva antisemitismului al unor membri marcanți ai *Astrei*, precum vicepreședintele Gheorghe Preda: „Nu prin câteva iureșe

¹ Făcăoaru 1938/a, p. 34.

² Făcăoaru 1938/a, p. 33.

³ Moldovan 1942/c, p. 146.

⁴ Făcăoaru 1938/a, p. 33.

⁵ Făcăoaru 1935, p. 356.

⁶ Făcăoaru 1935, p. 354.

⁷ Făcăoaru 1935, p. 355.

⁸ Făcăoaru 1935, p. 355.

⁹ Făcăoaru 1935, p. 355.

¹⁰ Făcăoaru 1938/c, p. 21.

¹¹ Făcăoaru 1943, p. 297.

¹² Făcăoaru 1938/b, p. 378.

naționale cu ferestri sparte, sinagogi distruse și bărbi tunse, se poate face [e]ducația noastră națională¹.

Petre Râmneanțu

Spre deosebire de restul eugeniștilor, Râmneanțu preferă să numere și să măsoare. Este foarte prolific în producerea de statistici, dar zgârcit în interpretarea lor. Atenția lui se concentrează, bineînțeles, asupra satului, „rezervoriul demografic al unei țări². În schimb, îngrijorarea se referă la oraș, ca mormânt al rasei. Interesul său este îndreptat spre rescrierea trecutului și viitorului țării, ambele direcții având o miză etnopolitică pentru prezent.

Relativ la trecut, demonstrația lui urmează întocmai discursul lui Făcăoaru, susținând că secuii sunt români prin origine. Însă, dacă Făcăoaru se ocupă de măsurători facio-craniene, pentru a postula asemeni personajului de ficțiune Dracula faptul că sângele este viața, Râmneanțu se ocupă la propriu de sânge: „sângele este izvorul real, poate chiar unic, care a rămas nemodificat de intemperiiile vremurilor și care ne va elucida originea etnică a secuilor³. Deoarece metodele „somatometrice“ nu au dat rezultate foarte concludente, analiza comparativ-statistică a repartiției grupelor de sânge la diverse populații este singura care poate elucida „misterul originii“.

Relativ la viitor, preocupările lui Râmneanțu se îndreaptă spre puritatea periclitată a neamului, deși nu folosește astfel de termeni. În acest sens, căsătoriile mixte, în special cele dintre români și maghiari, sunt prezentate ca un dublu pericol. În primul rând, este deosebit de îngrijorător faptul că 23, 3% dintre bărbații români din orașele transilvănene se căsătoresc cu femei maghiare. „Aceste femei execută un adevărat rapt din neamul românesc⁴. În al doilea rând, aceste căsătorii mixte produc un capital biologic inferior, deoarece „se crede, că recurg la acest amestec, în majoritate numai acelea care au rămas după selecția făcută de unguri⁵“.

Trecând peste metodologia care se bazează pe faptul că „se crede“, a doua afirmație este problematică, deoarece intră în conflict cu cea dintâi. Cum se întâmplă de obicei, două motive sunt mai puțin convingătoare decât unul singur, dezvăluind mai degrabă dorința autorului, decât eventualele concluzii empirice. Din moment ce bravii români au colectat ceea ce rămăsese după selecție (adică s-au ales, într-o astfel de logică, cu femeile cele mai lipsite de caracter, voință și dragoste de neam), autorul nu ar trebui să-și facă probleme în privința românizării progeniturilor. Autorul ar trebui să le ofere toată recunoștința pentru sacrificiul patriotic prin care au scos din circuit 23, 3% dintre „producătoarele de minoritari“. Rapt din neam ar fi doar în cazul în care românii le-ar fi ales pe cele mai virtuoză, după o infiltrare „diabolic organizată“. Propunerea ca, după modelul german, copiii rezultați să fie „obligați a frecventa școli românești⁶ este, așadar, futiță. Mai „realistă“ (bineînțeles, tot în

¹ Preda 1930, p. 260.

² Râmneanțu 1934, p. 295.

³ Râmneanțu – David 1935, p. 40.

⁴ Râmneanțu 1937, p. 323.

⁵ Râmneanțu 1937, p. 326.

⁶ Râmneanțu 1937, p. 336.

logica discursului) este propunerea referitoare la obligarea celor care depind de stat să se căsătorească „numai cu românce din naștere”¹.

Râmneanțu își legitimează cercetările *implicit* prin „dezvăluirea” unui trecut care să fie pe placul puterii (care, indiferent de orientare, a avut întotdeauna în epocă o puternică componentă naționalistă) și *explicit* prin oferirea de sugestii și chiar a unui model de „om nou” pentru viitor. Omul nou este, de fapt, bărbatul epocii care pare interesant pentru autor. Bărbatul lui Râmneanțu este obținut din media serială a bărbaților mășurați, cântăriți și numărați în județul Turda. Și este frumos precum „Apollo din Belvedere”², doar că are membrele mai scurte. De asemenea, este foarte apropiat de bărbatul italian – bine cotate printre preferințele autorului. „Bărbatul Român Medionormal” este un fel de reper viu care trebuie să servească ca „element de bază în străduința creierii unui om nou”³.

Aproape toate afirmațiile *râmnențiene* cu caracter „general” dezvăluie deja orientarea „tradiționalistă” a autorului în privința desenării rolului femeii. De fapt, femeia nu există decât în măsura în care e „readusă în casă”⁴ printre celelalte obiecte cu funcții domestice în cadrul familiei. Femeia este obiectul care de obicei este tranzacționat între tată și soț. Există, în sensul unei *demnități sociologice*, doar familia și bărbatul, ca purtător de cuvânt al acesteia. Femeia trebuie „să accepte o stare de supunere absolută față de soț și tată, adică să se considere inferioară spiritual, cultural și economic, cum de fapt au demonstrat toate cercetările, că e”⁵. Astfel de prescripții în privința identității de gen sunt de găsit aproape la toți eugeniiștii noștri, deși nu întotdeauna la fel de tranșant formulate.

Sursa de inspirație a textelor dubioase din cariera lui Râmneanțu este ideologia fascistă, girată de succesele biopolitice ale Germaniei și Italiei în ceea ce privește „excedentul natural”⁶ de populație, restaurarea valorilor spirituale, întărirea instituției familiei și a încrederii în viitor⁷. Autorul preferă și cunoaște mai bine modelul italian, deși nu deplânge faptul că „Germania pentru a-și asigura o omogenitate rasială a eliminat un număr însemnat de evrei din țară, iar celor rămași le-a exclus posibilitatea de încrucișare cu elementul autohton”⁸.

În pofida acestor „contribuții științifice”, Râmneanțu și-a continuat cariera discretă și în perioada comunistă, ca lector și cercetător al Institutului Politehnic din Timișoara⁹. În plus, continuă să „lumineze” cercurile intelectuale prin conferințe ținute în cadrul Uniunii pentru Științe Medicale¹⁰. De asemenea, Făcăoaru, cu care obișnuia să corespundeze la bătrânețe, a scăpat ca prin minune de răspunderea pe care a avut-o, datorită colaborării cu administrația fascistă din timpul războiului. Mai puțin norocos a fost maestrul, Iuliu Moldovan, care, după 1947, s-a ales cu pensionarea

¹ Râmneanțu 1937, p. 336..

² Râmneanțu 1942, p. 35.

³ Râmneanțu 1942, p. 35.

⁴ Râmneanțu 1940, p. 49.

⁵ Râmneanțu 1940, p. 48.

⁶ Râmneanțu 1940em, p. 50.

⁷ Râmneanțu 1940, p. 45.

⁸ Râmneanțu 1940, p. 42.

⁹ Bucur 2005, p. 300.

¹⁰ Bucur 2005, p. 69.

forțată și închisore la Sighet, ca membru de guvern „burghez“. Totuși, ulterior a fost eliberat, treptat reabilitat și ales (postum; a murit în 1966) membru al Academiei Române de Medicină.¹ O mare parte din ideile lor au rămas ca patrimoniu comun în imaginarul identitar românesc, cu toate că sursa de proveniență s-a pierdut în negura vremilor, acționând subteran (și, ca atare, cu mai multă nocivitate).

BIBLIOGRAFIE/BIBLIOGRAPHY

- Academia Română 2003 Academia Română, *Istoria României*, vol. 8, *România întregită (1918-1940)*, Scurtu, Ioan (coord.), București, 2003.
- Bucur 2005 M. Bucur, *Eugenie și modernizare în România interbelică*, Iași, 2005.
- Călinescu 1995 M. Călinescu, *Cinci fețe ale modernității*, București, 1995.
- Ciupercă 1994 I. Ciupercă, *Opoziție și putere în România anilor 1922-1928*, Iași, 1994.
- Comșia 1940 O. Comșia, „Elita etnică“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. XI, Sibiu, 1940.
- Daniello 1928 L. Daniello, „Combaterea bolilor sociale în mediul rural. II. Asanarea culturală și social-economică a satului“, *Buletin eugenic și biopolitic* vol. II, Cluj, 1928.
- Darnton 2000 R. Darnton, *Marele masacru al pisicii și alte episoade din istoria culturală a Franței*, Iași, 2000.
- Eatwell 1992 R. Eatwell, „Towards a New Model of Generic Fascism“, 1992; 4; 161 *Journal of Theoretical Politics*, <http://jtp.sagepub.com>.
- Făcăoaru 1935 I. Făcăoaru, „Criterii pentru diagnoza rasială“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VI, Cluj, 1935.
- Făcăoaru 1935/a I. Făcăoaru, „Forma capului (indicele cefalic) la români, săcui și unguri“, *Buletin eugenic și biopolitic* vol. VI, Cluj, 1935.
- Făcăoaru 1936/a Iordache Făcăoaru, „Compoziția rasială în populația din Voșlobeni (județul Ciuc)“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VII, Cluj, 1936.
- Făcăoaru 1936/b I. Făcăoaru, „Cronică eugenică“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VII, Cluj, 1936.
- Făcăoaru 1938/c I. Făcăoaru, „Contribuție la studiul compoziției rasiale a studenților minoritari din România“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. IX, Cluj, 1938.
- Făcăoaru 1938/b I. Făcăoaru, „Privire asupra congresului internațional de antropologie și etnologie din Copenhaga 1938“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. IX, Cluj, 1938.

¹ Bucur 2005, p. 68.

- Făcăoaru 1938/a I. Făcăoaru, *Antropologia în stat ca știință și ca obiect de învățământ*, Tipografia „Universală” S. A., Piața Cuza Vodă 16, Cluj, 1938.
- Făcăoaru 1942/b I. Făcăoaru, „Compoziția etnorasială în satele din județul Turda”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. XIII, Sibiu, 1942.
- Făcăoaru 1943 I. Făcăoaru, „Valoarea biorasială a națiunilor europene și a provinciilor românești – o primă încercare de ierarhizare etnică”, *Buletin eugenic și biopolitic* vol. XIV, Sibiu, 1943.
- Haupt – Mayaud 2002 H.-G. Haupt, J.-L. Mayaud, „Țăranul” în Frevert, Haupt (eds.), *Omul secolului al XIX-lea*, Iași, 2002.
- Lenger 2002 Friedrich Lenger, „Locuitorul metropolei” în Ute Frevert, Heinz-Gerhard Haupt (eds.), *Omul secolului al XIX-lea*, Iași, 2002.
- Mehedinți 1927 S. Mehedinți, „Școala română și capitalul biologic al poporului român”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Moldovan 1927/a I. Moldovan, „Biopolitica I”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Moldovan 1927/b I. Moldovan, „Biopolitica II”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Moldovan 1927/c I. Moldovan, „Clasele sociale II”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Moldovan 1927/d I. Moldovan, „Clasele sociale. Originea și importanța lor”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Moldovan 1927/e I. Moldovan, „Problematika democrației și biopolitica”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Moldovan 1934 I. Moldovan, „Igiena națiunii – biopolitica”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. V, Cluj, 1934.
- Moldovan – Râmneanțu – Făcăoaru 1939 I. Moldovan, P. Râmneanțu, I. Făcăoaru, „Înregistrarea etno-biologică a populației”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. X, Cluj, 1939.
- Moldovan 1942/a I. Moldovan, „Neamul”, *Buletinul eugenic și biopolitic*, vol. XIII, Cluj, 1942.
- Moldovan 1942/b I. Moldovan, „Biologia familiei și etnobiologia”, *Buletinul eugenic și biopolitic*, vol. XIII, Cluj, 1942.
- Moldovan 1942/c I. Moldovan, „Despre legile vieții”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. XIII, Sibiu, 1942.
- Moldovan 1943 I. Moldovan, „Statul etnic”, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. XIV, Sibiu, 1943.
- Picho 2000 A. Pichot, *La société pure. De Darwin à Hitler*, Champs-Falammarion, Paris, 2000.
- Pollard 2002 S. Pollard, „Muncitorul” în François Furet (ed.), *Omul romantic*, Editura Polirom, Iași, 2002.

- Preda 1928 Gh. Preda, „Câteva date biologice care pot explica mai bine înțelesul noțiunii de viață socială și morală“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. II, Cluj, 1928.
- Preda 1930 Gh. Preda, „O concepție biologică și psihologică asupra idealului nostru național“ *Buletinul eugenic și biopolitic*, vol. IV, Cluj, 1930.
- Râmneanțu 1934 P. Râmneanțu, „Efectul exodului populației noastre dela sate la orașe“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. IV, Cluj, 1934.
- Râmneanțu – David 1935 P. Râmneanțu, David, „Cercetări asupra originii etnice a populației din Sud-Estul Transilvaniei pe baza poziției serologice a sângelui“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VI, Cluj, 1935.
- Râmneanțu 1937 P. Râmneanțu, „Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania în perioada dale 1920-1937“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VIII, Cluj, 1937.
- Râmneanțu 1940 P. Râmneanțu, „Măsuri de politică demografică și politică demografică totalitară“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. XI, Cluj, 1940.
- Râmneanțu 1942 P. Râmneanțu, „Bărbatul Român Medionormal. Determinare metrică pe 1177 de bărbați din Plățile Iara și Baia-de-Arieș, județul Turda“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. XIII, Sibiu, 1942.
- Schorske 1998 C. E. Schorske, *Viena fin-de-siècle. Politică și cultură*, Editura Polirom, Iași, 1998.
- Sprâncez 1927 T. Sprâncez, „Dare de seamă despre activitatea secției medicale și biopolitice a *Astrei* desfășurată în decursul anilor 1926-1927“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Vaida-Voevod 1927 Al. Vaida-Voevod, „Politica națională și capitalul biologic național“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. I, Cluj, 1927.
- Voina 1936 A. Voina, „Oficiul eugenic“, *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. VII, Cluj, 1936.
- Vornica 1942 Gh. Vornica, Ș. Milcoveanu, A. I. Hossu, T. Perț, *Biopolitica Eminesciană*, Tipografia Crater, [f.a.], [f.l.] (volumul reproduce teza de doctorat din 1942).